

Sığırcılık İşletmelerinde Hayvan Sağlığı, Veteriner Sağlık Hizmetleri ve Yetiştirici Memnuniyeti ve Beklentileri: Erzurum İli Narman İlçesi Örneği

Rıdvan KOÇYİĞİT¹, Mete YANAR¹, Recep AYDIN¹, Abdulkemir DİLER², Oktay GÜLER³

¹Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, ²Atatürk Üniversitesi, Erzurum Meslek Yüksekokulu, Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, ³Atatürk Üniversitesi, Hıms Meslek Yüksekokulu, Laborant ve Veteriner Sağlık Bölümü
✉ : mtyanar@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, Erzurum ili Narman İlçesi'ndeki sığırcılık işletmelerinin hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri ve yetiştirici memnuniyeti ve beklentilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bunun için, Narman ilçesinde bulunan 208 sığırcılık işletmesinde işletme sahipleriyle yüz yüze yapılan anket çalışması sonucu veriler elde edilmiş ve elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. İlçedeki sığır yetiştiricilerinin % 59.1'i gebe ineklere septisemi aşısını yaptırırken, % 63.9'u yeni doğan buzağılara septisemi serumu yaptırmaktadır. Yetiştiricilerin % 26.6'ı da doğum sonrası buzağılara göbek bakımı yaptırmaktadır, hayvanlarda en sık karşılaşılan sağlık problemlerinin başında % 36.4 ile ayak-tırnak problemlerinin geldiği tespit edilmiştir. Düzenli olarak veteriner hekimlik hizmetinden yararlanan işletmelerin oranı % 7.7 olup, bu hizmetin % 71.7'si serbest veteriner hekimlerden alınmıştır. Ayrıca işletmecilerin % 68.3'ünün sığır yetiştiriciliğinden memnun olduğu ve işletmecilerin % 61.5'inin hayvancılığı geçimini sağlamak için yaptığı belirlenmiştir. İşletmelerin en önemli problemleri hastalık (% 25.7) ve yüksek yem fiyatlarıdır (% 22.6). İşletmelerin % 19.9'unun tarımsal kredi kullandığı ve tarımsal kredi kullanan işletmelerin % 53.7'sinin bu kredileri bankalardan aldıkları ifade edilmiştir. Sonuç olarak hayvan sağlığı ve veteriner hekimlik hizmetleri düzenli olarak sağlanmalıdır. Bunun yanında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının bu konuda yetiştiricilere destek olmasının faydalı olabileceği sonucuna varılmıştır.

DOI:10.18016/ksudobil.303021

Makale Tarihi

Geliş : 30.03.2017

Kabul : 30.04.2017

Anahtar Kelimeler

Erzurum,
Narman İlçesi,
Sığırcılık işletmesi,
Hayvan sağlığı,
Veterinerlik hizmeti

Araştırma Makalesi

Animal Health, Veterinarian Health Services and Expectation and Satisfaction of Cattle Breeders in Cattle Enterprises: A Sample of Narman County of Erzurum Province

ABSTRACT

This study was carried out to investigate animal health, veterinary health service, expectation and satisfaction of the cattle breeders in the cattle enterprises in Narman County of Erzurum Province. For this purpose, data were obtained from 208 cattle enterprises in Narman County via face to face survey study with owners of the enterprises, and the data were analyzed. While 59.1 % of the cattle breeders in the county vaccinated their pregnant cows with septicemia vaccine, 63.9 % of them used calf septicemia serum for new born calves. It was found out that 26.6 % of the breeders performed umbilical cord care after birth, the most faced problem by the cattle breeders was foot and toe problem with 36.4 %. It was indicated that percentage of the enterprises receiving regular veterinary service was 7.7 % and the services were mostly received from private veterinarians. Furthermore 68.3 % of the cattle breeders were satisfied from cattle raising and cattle farming was main source of income of the 61.5 % of them. The most important problems in the enterprises were diseases (25.7 %) and high feed

Article History

Received: 30.03.2017

Accepted: 30.04.2017

Keywords

Erzurum,
Narman County,
Cattle Enterprise,
Animal Health,
Veterinary Service

Research Article

prices (22.6 %). It was also indicated that 19.9 % of the enterprises used agricultural credits and 53.7 % of them obtained the credit from banks. It was concluded that animal health and veterinary services have to be provided effectively and regularly. In addition, it would be useful for Ministry of Food, Agriculture and Livestock to provide supports to the breeder in this subject.

To Cited :Koçyiğit R, Yanar M, Aydın R, Diler A, Güler O 2018. Sığırcılık İşletmelerinde Hayvan Sağlığı, Veteriner Sağlık Hizmetleri ve Yetiştirici Memnuniyeti ve Beklentileri: Erzurum İli Narman İlçesi Örneği. KSÜ Tarım ve Doğa Derg 21(2):203-208, DOI:10.18016/ksudobil.303021.

GİRİŞ

Hayvancılık işletmelerinin günümüzde gelişen ve değişen teknolojilere ayak uydurması hem işletmelerin üretimine ve hem de karlılığına büyük ölçüde etki etmektedir. Sığırcılık işletmelerinde uygun bakım ve idarenin yanında hayvan sağlığı ve veteriner hekimlik hizmetleri önemli giderler arasında sayılabilmektedir. Hastalıkların var olduğu, gerekli sağlık ve veteriner hizmetlerinin yapılmadığı bir işletme gerçek anlamda karlılığa geçemeyeceği gibi kaliteli ürün veya üretimde yapamayacaktır. Sığırcılık işletmelerinde hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri ve yetiştirici memnuniyeti ile ilgili ülkemizde (Şeker ve ark., 2012; Özyürek ve ark., 2014; Koçyiğit ve ark., 2016; Köseman ve Şeker, 2016; ve dünyada (Heinrichs ve ark., 1987; Duguma ve ark., 2012) yapılan mevcut çalışmalarda üretimin artırılması ve hayvan sağlığının önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Erzurum ili Narman ilçesinde sığırcılık işletmelerinde bu konu ile ilgili yapılan bir çalışma mevcut değildir. Bu çalışmada, Erzurum ili Narman İlçesi'nde mevcut sığırcılık işletmelerinde hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri ile ilgili uygulamaların ve yetiştirici memnuniyeti ile beklentilerin neler olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Türkiye 2016 yılı istatistiklerine göre 14.080.155 baş sığır varlığına sahip olup bunun % 46.8'i kültür, % 40.9' ü melez ve % 12.3'ü ise yerli sığırlardan oluşmaktadır. Erzurum ili sığır varlığı bakımından Türkiye'deki toplam sığır varlığının % 4.6' sını teşkil etmektedir. İlin sığır genotip oranlarına bakıldığında % 77.7'si melez, % 14.7'si kültür ve % 7.6'sını yerli genotipler oluşturmaktadır. Erzurum ili Narman ilçesindeki sığırcılık işletmeleri genel itibariyle küçük aile işletmeleri şeklinde olup toplamda 29.479 baş sığır varlığına sahip olup bunun % 73.1'i melez sığır , % 20.7'si kültür ve % 6.2'sini yerli ırklar oluşturmaktadır (TÜİK, 2016).

Bu çalışmanın materyalini Erzurum ili Narman İlçesi ve köylerinde bulunan 2033 adet sığırcılık işletmesinden rastgele seçilmiş 208 adet sığırcılık işletmesine uygulanan anketler oluşturmuştur. Seçilen örnek sayısı tüm popülasyonun %10.23'ünü temsil etmektedir. Bu tür hesaplamalarda örnek

hacminin en az % 3'ü (Yamane, 2006) veya % 10'unun (Cochran, 1977) alınması yeterli olacağı ifade edilmiştir. Anket çalışması, 2015 yılı Kasım-Aralık aylarında ve işletme sahipleriyle bire bir görüşülerek yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 13.0 istatistik paket programında sayısal ve frekans analizi yapılarak değerlendirilmiştir (SPSS, 2004). Araştırmada elde edilen sonuçlara uygun çizelgeler oluşturularak gerekli yorumlar yapılmıştır. Bu çizelgelerde, yetiştiriciler bazı sorulara cevap vermedikleri ve bazı sorulara ise birden fazla cevap verdikleri için "n" sayıları değişebilmektedir.

ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

Narman ilçesinde sığırlarda sağlık korumaya yönelik uygulamalar Çizelge 1'de sunulmuştur. Yetiştiricilerin %59.1'i gebe ineklere septisemi aşısı, % 63.9'u da buzağılara doğum sonrası septisemi serumunu yaptırdığı tespit edilmiştir.

Erzurum ili Hınıs ilçesinde gebe ineklere septisemi aşısını yaptıran işletmelerin oranı % 36.0, buzağılara septisemi serumunu yaptıranların işletmelerin oranı ise % 34.0 olarak bildirilmiştir (Koçyiğit ve ark., 2016). Ünal ve ark. (2013) Niğde İli'nde yetiştiricilerin % 50.5'inin gebe ineklere septisemi aşısını yaptırdığı, % 44.9'unun ise buzağılara septisemi serumu yaptırdığı belirlenmiştir. Mevcut araştırma sonuçları bu araştırma bulgularından yüksek bulunmuştur. Ancak, Türkiye'de buzağı kayıpları yüksek oranda olduğundan septisemi aşısını gebe ineklere ve serumunu da buzağılara yaptırmayan işletmelerin bu konuda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yetiştiricilerin % 26.6'sı doğumdan sonra buzağuların göbek bakımını yaptığını beyan etmişlerdir (Çizelge 1). Göbek bakımı ile ilgili uygulamalara bakıldığında Erzurum ili Hınıs ilçesindeki yetiştiricilerin % 45.0'inin bu uygulamayı gerçekleştirdiği, % 55.0'inin ise gerçekleştirmediği bildirilmiştir (Koçyiğit ve ark., 2016). Özyürek ve ark. (2014) Erzincan ili Çayırlı ilçesi'nde yaptıkları çalışmada, doğumdan sonra göbek kordonu bakımını yapan işletmelerin oranının % 85.7 olduğunu bildirmiştir. Yine Ünal ve ark. (2013)'ün Niğde İli'nde yaptıkları çalışmada ise buzağılara doğumdan sonra göbek bakımı yapan işletmelerin % 72.9 olduğu ifade edilmiştir. Yeni doğan

canlılarda en önemli enfeksiyon kaynağı olan göbek kordonu ihmal edilmeksizin iyotlu bir dezenfektan ile mutlaka temizlenmelidir. Araştırma sonuçları, sağlık koruma bakımından ilçede ihmal veya bilgisizliğin önemli düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu durum, Narman ilçesindeki yetiştiricilerin bilinçlendirilmesi ve buzağılara göbek bakımı alışkanlığının kazandırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 1. Gebe ineklere ve buzağılara septisemi aşısı yaptırma ve buzağılara doğumundan sonra göbek bakımı yapma durumu ve hayvanlarda en çok görülen problemler

Gebe ineklere septisemi aşısı yaptırma durumu		
	İşletmeler (Frekans)	Oran (%)
Yaptırıyor	123	59.1
Yaptırmıyor	85	40.9
Toplam	208	100
Buzağıya septisemi serumu yaptırma durumu		
Yaptırıyor	133	63.9
Yaptırmıyor	75	36.1
Toplam	208	100
Buzağuların doğumundan sonra göbek bakımı yapma durumu		
Yapıyor	55	26.6
Yapmıyor	152	73.4
Toplam	207	100
Hayvanlarda en çok görülen problemler		
Güç doğum	131	25.9
Ayak ve tırnak problemleri	184	36.4
Mastitis (Meme körlüğü, Meme iltihabı)	71	14.1
Yavru atma	119	23.6
Toplam	505	100

Yurt dışında yapılmış çalışmalarda, Heinrichs ve ark. (1987) Pensilvanya'daki süt sığırcılığı işletmelerinin % 74.8'i gebe ineklere genel olarak IBR uygulamasının yapıldığı, Duguma ve ark. (2012) Etiyopya'nın Jimma şehrinde ise sığırcılık işletmelerinde buzağı ve gebe ineklere septisemi uygulamasının düzenli olarak yapılmadığını ve genel olarak hastalık ortaya çıktığı zaman tedavilerin uygulandığını bildirmişlerdir.

Erzurum ili Narman ilçesinde hayvanlarda en çok görülen sağlık problemlerin ne olduğu sorusuna yetiştiriciler birden fazla cevap vermişlerdir. Bu problemlerin başında % 36.4 ile ayak-tırnak problemleri gelmektedir. Hayvan refahı bakımından ahır içerisinde veya ahır dışarısında tutulan sığırların ihtiyaçlarını karşılayabilecek ahır içi ve dış ortamların uygun olması gerekmektedir. Ahır içi ve gezinti avlusundaki zeminin ineklerin rahat hareket edebilmesi ve yatmalarına imkân verecek malzeme ve ölçülerden yapılması ayak tırnak sağlığı açısından son derece önemlidir.

İşletmelerin % 25.9'unda güç doğum ve % 23.6 ile yavru atma ve % 14.1'inde ise mastitis problemlerinin

olduğu ifade edilmiştir (Çizelge 1). Doğum esnasında meydana gelen güç doğum nedeniyle ineklerde süt veriminin düşmesine ve aynı zamanda doğum sonrası gebe kalmanın kötü etkilenmesine sebep olduğu bildirilmektedir. İlkine doğan düvelerin doğum zamanında dışardan yardıma daha fazla ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir (Tüzemen ve Yanar 2013). Yavru atma ve mastitis gibi problemler sığırcılık işletmelerinde ciddi anlamda ekonomik kayıplara sebep olmanın yanında insan sağlığına kötü etkiler yaptığı da bilinen bir gerçektir. Ayrıca bu problemler hayvanlarda süt veriminde düşüslere, damızlık hayvanların değerlerinin düşmesine de neden olmaktadır.

Erzurum ili Hınıs ilçesinde yapılmış diğer bir çalışmada (Koçyiğit ve ark., 2016) işletmelerde en çok görülen problemlerin başında % 73.0 oranıyla güç doğum olduğunu bildirilmiştir. Yurdumuzun farklı bölgelerinde yapılmış diğer araştırmalarda ise işletmelerde en çok görülen problemlerin, Şeker ve ark. (2012) ve Öztürk (2009) ayak ve tırnak problemleri, Tatar (2007) mastitis olduğunu belirtmişlerdir. Güç doğumun işletmelerdeki en büyük problem olduğunu bildiren araştırmalar ise Köse (2006) % 60.0, Kaygısız ve ark. (2008) % 36.0 ve Tugay ve Bakır (2008) ise % 22.5 oranlarını bildirmişlerdir. Diğer bir çalışmada ise en sık görülen hastalıkların % 50 ile şap, % 26 ile brusella, % 8.5 ile mastitis, olduğu Özyürek ve ark. (2014) tarafından saptanmıştır. Yurt dışındaki çalışmalarda Duguma ve ark. (2012) tarafından yapılan bir araştırmada sığırcılık işletmelerinde en çok görülen hastalıkların % 35.2 ile mastitis olduğu belirtilirken, başka bir araştırmada ise Heinrichs ve ark. (1987) Pensilvanya'daki süt sığırcılık işletmelerinde, buzağılarda görülen en yaygın sağlık probleminin % 39.2 oranıyla ishal olduğu ve aynı çalışmada, süt ırkı düvelerde ise en yaygın sağlık probleminin % 9.8 ile solunum problemlerinin olduğunu bildirmişlerdir.

Çalışmada işletmelerin veterinerlik hizmetlerinden yararlanma ile ilgili sonuçlar Çizelge 2'de verilmiştir. Yetiştiricilerin % 99.0'u veterinerlik hizmetinden yararlandığını ve bu hizmeti ise daha çok hayvanda hastalık görülünce aldıklarını (% 64.7) bildirmişlerdir. Düzenli olarak veteriner hekimlik hizmetinden yararlanan işletmelerin oranı % 7.7 olarak gerçekleştiği saptanmıştır.

Bu konu ile ilgili yapılmış diğer araştırma sonuçlarına göre Erzurum ili Hınıs ilçesinde işletmelerin sadece % 4.0'ünün düzenli olarak veteriner hekim hizmetinden faydalandığı ve işletmelerin % 80.0'ni bazen, % 10'u hastalık görülünce, % 6'sı veteriner hekim hizmeti almadığını belirlenmiştir (Koçyiğit ve ark., 2016). Malatya ilinde ise, düzenli olarak bu hizmeti alan işletmelerin oranının % 16.9 olduğu ve en çok hastalık görüldüğünde bu hizmeti (% 47.7) aldıklarını rapor etmişlerdir (Köseman ve Şeker 2016). Özyürek ve ark.

(2014) Erzincan ili Çayırılı ilçesi'nde sığırcılık işletmelerinde yetiştiricilerin %73.3'ü hastalık görülünce bu hizmeti aldığını ve % 6.6'sı ise düzenli veteriner hekimlik hizmetinden yararlanıldığını bildirmişlerdir. Şeker ve ark. (2012), Muş ilindeki işletmelerin % 57.7'sinin hayvanlarda hastalık görüldüğünde, % 25.2'inin ise bazen bu hizmetten faydalandığını ve % 8.1'inin düzenli olarak veteriner sağlık hizmetini aldıklarını ifade etmişlerdir. Giresun ilinde sığırcılık işletmelerinin % 90.9'u veteriner hekimlik hizmetlerinden faydalanmadığı sadece işletmelerin % 6.2'sinin sığırlarda bir hastalık görüldüğünde bu hizmeti aldıklarını beyan etmişlerdir. Akkuş (2009) Konya'da yaptığı bir araştırma işletmelerin % 79.0'u hastalık görülünce bu hizmeti aldıklarını bildirmişlerdir. Narman ilçesinde işletmelerin % 71.7'si veterinerlik hizmetini daha çok serbest veteriner hekimden aldığını ve yıllık yapılan aşılarla ise işletmelerin % 33.2'si şap aşısını ve % 25.9'u Brusella aşısını yaptırdıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 2).

Çizelge 2: Veteriner Hekim hizmetlerinden yararlanma

Veteriner hekimliği hizmetlerinden yararlanma		
	İşletmeler (Frekans)	Oran (%)
Yararlanıyor	206	99.0
Yararlanmıyor	2	1.0
Toplam	208	100
Veterinerlik hizmetinin alınma şekli		
Bazen	57	27.5
Hastalık görülünce	134	64.7
Düzenli olarak	16	7.7
Toplam	207	100
Veteriner Hekimlik hizmetinin alındığı yer		
Devletten	62	26.6
Belediye	4	1.7
Serbest Veteriner Hekimden	167	71.7
Toplam	233	100
Yıllık yapılan aşılar		
Şap	200	33.2
Şarbon	115	19.1
Brusella	156	25.9
Yanıkara	132	21.9
Toplam	603	100

Erzurum ili merkez genelinde yapılan bir çalışmada (Çoban ve ark., 2013), işletmelerin % 9.0'u özel veteriner hekimlerden, % 28.2'si devlette çalışan veteriner hekimlerden, işletmelerin % 56.9'u özel ve resmi veterinerden hekimlik hizmeti aldıklarını bildirmişlerdir. Aynı yörede Hıms ilçesindeki yetiştiricilerin % 67.0'si veteriner sağlık hizmetini Tarım İl Müdürlüklerinden, % 27.0'si serbest veteriner hekimlerden ve % 6.0'sı ise belediyenin veteriner hekimlerinden bu hizmeti aldıklarını belirtmişlerdir

(Koçyiğit ve ark., 2016). Malatya ilinde veteriner sağlık hizmetini serbest veterinerlerden alan işletme oranının da % 93.7 olduğu Köseman ve Şeker (2016) tarafından bildirilmiştir. Yapılmış diğer araştırmalarda işletmelerin bu hizmetin alımının % 55.3'ü de özel veteriner hekimlerden ve % 36.7'sini devletten aldıkları (Tugay ve Bakır 2008; Şeker ve ark., 2012) hayvan sağlık hizmetlerini en çok serbest veteriner hekimden (% 77.4) sağlandığını ifade etmişlerdir. Kaygısız ve ark. (2008) ise işletmecilerin veterinerlik hizmetinin % 29.0'unu devletten, % 71.0'ünü ise özel veteriner hekimden aldıklarını bildirmişlerdir.

Genel olarak elde edilen sonuçlar, yetiştiricilerin veteriner hekimlik hizmetini daha çok serbest veterinerlerden sağladıklarını işaret etmektedir. İşletme ekonomisi de düşünüldüğünde, yetiştiricilerin uygun bakım-besleme ve idarenin yanında veterinerlik hizmetlerini hastalık zamanlarında değil de belli periyotlarla kontrollü bir şekilde alması ve bu konuda duyarlı davranılması yetiştiriciler için yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Söz konusu bu çalışmada işletmecilerin % 68.3'ünün sığır yetiştiriciliğinden memnun oldukları ve bu işi geçim kaynağı olarak yaptıkları (% 61.5) tespit edilmiştir (Çizelge 3). Yetiştiricilerin % 29.8'inin sığır yetiştiriciliği dışında başka faaliyeti olup, işletmelerindeki en büyük sıkıntı olarak hastalıkları (% 25.7) ve yem fiyatlarının pahalı (% 22.6) olmasını belirtmişlerdir. Sığır yetiştiricilerinin % 19.9'u tarımsal kredi kullandığını ve bu krediyi işletmelerin % 53.7'sinin banka vasıtasıyla aldığını dile getirmişlerdir. İşletmelerin % 13.9'u hayvanlarını sigorta yaptırdıklarını ve devletten öncelik sırasıyla kredi (% 27.6), pazarlama (% 23.0) ve veteriner hekimlik hizmeti (% 19.1) sunmasını beklemektedirler (Çizelge 3).

Malatya İlinde yapılmış olan çalışmada; işletmecilerin devletten öncelikli olarak kredi desteği (% 29.9), veteriner hekimlik hizmeti (%14.4), damızlık temini (% 7.5), bilgi desteği (% 15.5) ve pazarlama desteği (% 32.6) olarak cevap verdikleri ve yetiştiricilerin % 80.5'i hayvanlarını sigorta ettirmedikleri rapor edilmiştir (Köseman ve Şeker 2016).

Şeker ve ark. (2012) yetiştiricilerin % 62.6'sının sığır yetiştirmekten memnun olmadıkları ve başka bir ticari faaliyette olan işletmelerin oranının % 48.0 olduğunu ifade etmişlerdir. Sığır yetiştiriciliği yapma nedeni olarak ta % 55.1'inin geçim kaynağı olduğu, işletmelerinde yaşanan en büyük sıkıntının % 48.7 ile yemin pahalı olması ve % 42.7'si ise uygun kredi desteklerinin sağlanmasını istediklerini bildirmişlerdir.

Koçyiğit ve ark. (2016) Erzurum ili Hıms ilçesinde yaptıkları araştırmada sığır yetiştiriciliğinden memnun olan işletmelerin % 44.0 olduğu ve bu işi yapma nedenine ise yetiştiricilerin % 79.0'u geçim kaynağı olarak ve % 3.0'ü ise aile bütçesine katkı

sağlamak için bu işle meşgul olduklarını ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada işletmelerde görülen en büyük problemin pazarın yetersiz oluşu (% 50.0) ve ikinci en büyük sıkıntı olarak yemin pahalı (% 32.0) olmasını ifade etmişlerdir. Yetiştiricilerin öncelikli olarak devletten beklentileri % 82.0'si kredi desteklerinin öncelikli olarak sağlanması gerektiğini bildirmişlerdir.

Çizelge 3. Yetiştirici memnuniyeti, amacı, ticari faaliyeti ve beklentileri

Sığır yetiştiriciliğinden memnun olma		
	İşletmeler (Frekans)	Oran (%)
Memnun	142	68.3
Memnun değil	66	31.7
Toplam	208	100
Sığır yetiştiriciliği yapma nedeni		
Geçim kaynağı	142	61.5
Alışkanlık	23	10.0
Aile bütçesine katkı	55	23.8
Sadece evimin hayvansal ürün ihtiyacını karşılamak	11	4.8
Toplam	231	100
Sığır yetiştiriciliği dışında ticari faaliyeti		
Var	62	29.8
Yok	146	70.2
Toplam	208	100
İşletmenizde yaşadığınız en büyük sıkıntı hangisidir		
Yem pahalı	101	22.6
Yem Bulma sıkıntısı	34	7.6
Hastalıklar	115	25.7
Sığırların bakımı zor	65	14.5
Pazar yetersizliği	63	14.1
Kârlı bir iş değil	69	15.4
Toplam	447	100
Tarım kredisi kullanımı		
Kullanan	41	19.9
Kullanmayan	165	80.1
Toplam	206	100
Tarım kredisini aldığınız kurum		
Banka	22	53.7
Kooperatif	19	46.3
Toplam	41	100
Hayvanların sigortalı durumu		
Sigortalı	29	13.9
Sigortalı değil	179	86.1
Total	208	100
Devletten öncelikli beklenti		
Kredi desteği	107	27.6
Damızlık temini	44	11.4
Bilgi desteği	73	18.9
Pazarlama konusunda destek	89	23.0
Veteriner hekimliği hizmeti	74	19.1
Toplam	387	100

Etiyopya'da Duguma ve ark. (2012) tarafından yürütülen bir çalışmada, sığır yetiştiriciliği dışında ticari faaliyeti olanların % 25.9'u emekli, 25.9'u memur, % 20.4'ü ticaretle uğraşan, % 11.1'i ev hanımı ve % 16.7'sinin ise tam zamanlı olarak işletmede çalıştıkları ifade edilmiştir.

Yapılan mevcut çalışmada sığır yetiştiriciliğinden memnun olmayan işletmecilerin (% 31.7) oranı, Şeker ve ark. (2012) ve Koçyiğit ve ark., (2016)'nın % 62.6 ve % 56.0 olarak bildirdikleri değerlerden düşük bulunmuştur. Çizelge 3'te de belirtildiği gibi, İlçede sığırcılığın ana geçim kaynağı olması, sığır yetiştiriciliği dışında ticari faaliyetinin oldukça kısıtlı olması, melez (% 73.1) ve kültür ırkı sığırların (% 20.7) oranlarının yüksek ve süt veriminin tatminkar olması (2977 kg) diğer bölgelere nazaran sığır yetiştiriciliğinden memnuniyet oranının daha yüksek olmasına neden olmuş olabilir.

SONUÇ

Erzurum ili Narman ilçesinde faaliyet gösteren sığırcılık işletmelerinde hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri, yetiştirici memnuniyeti ve beklentilerinin incelendiği bu çalışmada, ilçedeki sığır yetiştiricilerinin çoğunluğu gebe ineklere ve buzağılara septisemi aşısı ve serumu yaptırmakla beraber yine de oranın arzu edilen seviyede olmadığı söylenebilir. İşletmelerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ nün doğumdan sonra buzağılara göbek bakımı yapmadığı ve hayvanlarda en çok karşılaşılan problemlerin başında ayak-tırnak problemlerinin geldiği belirlenmiştir. Ayrıca Narman ilçesinde yetiştiricilerin veteriner hekimlik hizmetinden ancak hastalık görülünce yararlandığı ve bu hizmeti en çok serbest veteriner hekimden aldıklarını bildirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında özellikle hayvan sağlığı ve veterinerlik hizmetleri konusunda Narman ilçesinde çeşitli sıkıntıların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yöredeki yetiştiricilere veteriner hizmeti alma konusunda gerekli kolaylıkların sağlanması gerekmektedir.

İşletmecilerin sığır yetiştiriciliğinden genellikle memnun oldukları belirlenmiştir. Memnun olmayanların nedenlerinin iyice araştırılması ve bu işi severek yapılmasının sağlanmasının yanında daha da cazip hale getirilmesi sağlanmalıdır. Bu işi işletmelerin genellikle geçim kaynağı olarak yaptıkları belirlenmiştir. İşletmeler tarafından en büyük sıkıntı olarak hastalıklar ve yem fiyatlarının pahalı olduğu ifade edilmiştir. İşletmelerin genellikle tarımsal kredi kullanmadığı kullananların ise krediyi banka vasıtasıyla aldıklarını ifade etmişlerdir. İşletme sahiplerinin genellikle hayvanlarını sigorta yaptırmadıkları ve devletten öncelikli olarak kredi, pazarlama ve veteriner hekimlik hizmeti sunmasını beklediklerini ifade etmektedirler.

Sığırcılık işletmelerinde ciddi hastalıklarda veya hayvanların ölümü ile ilgili durumlarda yetiştiricilerin gerekli ödeme ve tazminat almaları, bu faaliyeti sürdürmeleri bakımından önemlilik arz eden bir durumdur. Bunun içinde işletmelerin hayvanlarını sigortalatması ve yetiştiricilerinde bu konuda bilgilendirilmesi ve özendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Hayvansal üretimin riskli bir tarımsal faaliyet olduğu düşünüldüğünde desteklemelerin ve teşviklerin elzem olduğu ve bunu devletin kamu kurumlarıyla kontrollü bir şekilde yapılması Erzurum ili Narman ilçesi için faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akkuş Z 2009. Konya İlinde süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri. Selçuk Üniversitesi Fen Bil. Ens., Zootekni ABD, Yüksek Lisans Tezi, 39 s.
- Cochran WG 1977. Sampling Techniques. 3rd Edition. John Wiley&Sons. New York.
- Çoban O, Lacin E, Sabuncuoğlu N, Genç M 2013. Production and health parameters in cattle herds: A survey from Eastern Turkey. The Journal of Animal and Plant Sciences, 23(6):1572-1577.
- Duguma B, Kechero Y, Janssens GPJ 2012. Survey of Major Diseases Affecting Dairy Cattle in Jimma Town, Oromia, Ethiopia. Global Veterinaria, 8(1): 62-66.
- Heinrichs AJ, Kiernan NE, Graves RE, Hutchinson LJ 1987. Survey of Calf and Heifer Management Practices in Pennsylvania Dairy Herds. Journal of Dairy Science, 70(4):896-904.
- Kaygısız A, Tümer R, Orhan H, Vanlı Y 2008. Kahramanmaraş Bölgesi Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri: I. Yetiştirme Uygulamaları. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(2): 23-31.
- Koçyiğit R, Diler A, Yanar M, Güler O, Aydın R, Avcı M 2016. Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Hayvan Sağlığı, Veteriner Sağlık Hizmetleri ve Yetiştirici Memnuniyeti: Erzurum İli Hınıs İlçesi Örneği. Turkish Journal of Agricultural and Natural Science, 3(1): 24-32.
- Köse K 2006. Uşak İli Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliğine Kayıtlı İşletmelerin Genel Yapısı. Trakya Üniversitesi Fen Bil. Ens., Zootekni ABD Yüksek Lisans Tezi. 84 s.
- Köseman A, Şeker İ 2016. Malatya İlinde İşletmelerin Mevcut Durumu: I. Yapısal Özellikler. F.Ü.Sağ.Bil.Vet.Derg, 30(1): 5-12.
- Öztürk N 2009. Mardin İlindeki Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Zootekni ABD Yüksek Lisans Tezi. 74 s.
- Özyürek S, Koçyiğit R, Tüzemen N 2014. Erzurum İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri: Çayır İlçesi Örneği. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 11(2): 19-26.
- SPSS (2004). SPSS for windows Release 13.0. SPSS Inc., Chicago, IL.
- Şeker İ, Tasalı H, Güler H 2012. Muş İlinde Sığır Yetiştiriciliği Yapılan İşletmelerin Yapısal Özellikleri. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Veteriner Dergisi, 26(1): 09 – 16.
- Tatar AM 2007. Ankara ve Aksaray Damızlık Sığır Yetiştiricileri İl Birliklerine Üye Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısı ve Sorunları. A.Ü Fen Bil. Ens., Zootekni ABD, Doktora Tezi, 119 s.
- Tugay A, Bakır G 2008. Giresun Yöresindeki Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 40(1): 37-47.
- TÜİK, 2016. Türkiye İstatistik Kurumu. (Erişim Tarihi: 11.04.2017).
- Tüzemen N, Yanar M 2013. Buzağı Yetiştirme Teknikleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ofset Tesisi Erzurum 2013.
- Ünalın A, Serbester U, Çınar M, Ceyhan A, Akyol E, Şekeroğlu A, Erdem T, Yılmaz S 2013. Niğde İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Mevcut Durumu, Başlıca Sorunları ve Çözüm Önerileri. Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 1(2): 67-72.
- Yamane T 2006. Temel Örneklem Yöntemleri. Çev. Esin A, Bakır MA, Aydın C, Güzbüzel E. Literatür Yayınları: 53, İstanbul.